

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 12ης Οκτωβρίου 2004*

Στην υπόθεση C-60/03,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Bundesarbeitsgericht (Γερμανία), με απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2002, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Φεβρουαρίου 2003, στο πλαίσιο της δίκης

Wolff & Müller GmbH & Co. KG

κατά

José Filipe Pereira Félix,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, C. Gulmann και R. Schintgen, F. Macken και N. Colneric δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: Múgica Arzamendi, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της συνεδριάσεως της 10ης Ιουνίου 2004,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η εταιρία Wolff & Müller GmbH & Co. KG, εκπροσωπούμενη από τον T. Möller, Rechtsanwalt,
- ο Pereira Félix, εκπροσωπούμενος από την M. Veiga, Rechtsanwältin,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Tiemann,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και από τις C. Bergeot-Nunes και O. Christmann,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους E. Riedl και G. Hesse,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την M. Πατακιά, επικουρούμενη από τον R. Karpenstein, Rechtsanwalt,

έχοντας υπόψη την απόφαση που ελήφθη, κατόπιν ακροάσεως του γενικού εισαγγελέα, να κριθεί η υπόθεση χωρίς την ανάπτυξη προτάσεων εκ μέρους του,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 49 ΕΚ.

- 2 Η αίτηση αυτή υπεβλήθη στο πλαίσιο δίκης μεταξύ της εταιρίας Wolff & Müller GmbH & Co. KG (στο εξής: Wolff & Müller), επιχείρησης οικοδομών, και του Pereira Félix, σχετικά με την ευθύνη της επιχείρησης ως εγγυητή για την καταβολή του κατώτατου μισθού που οφείλει στον τελευταίο ο εργοδότης του.

Νομοθετικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

- 3 Η πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 96/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών (ΕΕ 1997, L 18, σ. 1), αναφέρει:

«εκτιμώντας ότι αυτή η προώθηση της παροχής υπηρεσιών σε διεθνικό πλαίσιο απαιτεί την ύπαρξη υγιούς ανταγωνισμού και μέτρων που εγγυώνται το σεβασμό των δικαιωμάτων των εργαζομένων».

- 4 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 96/71 που τιτλοφορείται «Πεδίο εφαρμογής»:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στις εγκατεστημένες σε κράτος μέλος επιχειρήσεις οι οποίες, στο πλαίσιο διεθνικής παροχής υπηρεσιών, προβαίνουν σε απόσπαση εργαζομένων, σύμφωνα με την παράγραφο 3, στο έδαφος κράτους μέλους.

[...]

3. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται όταν οι επιχειρήσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 λαμβάνουν ένα από τα ακόλουθα διεθνικά μέτρα:

α) αποσπούν έναν εργαζόμενο, για λογαριασμό τους και υπό τη διεύθυνσή τους, στο έδαφος κράτους μέλους, στο πλαίσιο σύμβασης που συνάπτεται μεταξύ της επιχείρησης αποστολής και του παραλήπτη της παροχής υπηρεσιών που ασκεί τις δραστηριότητές του στο εν λόγω κράτος μέλος, εφόσον υφίσταται εργασιακή σχέση ανάμεσα στην επιχείρηση αποστολής και τον εργαζόμενο κατά το χρόνο της απόσπασης

[...]»

- 5 Το άρθρο 3 της οδηγίας 96/71 που φέρει τον τίτλο «Όροι εργασίας και απασχολήσεως», ορίζει στην παράγραφο 1:

«Τα κράτη μέλη φροντίζουν ώστε, ανεξάρτητα από το δίκαιο που διέπει τη σχέση εργασίας, οι επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 να εγγυώνται στους εργαζόμενους που είναι αποσπασμένοι στο έδαφός τους, τους

όρους εργασίας και απασχόλησης σχετικά με τα θέματα που αναφέρονται κατωτέρω, οι οποίοι, στο κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου εκτελείται η εργασία, καθορίζονται από:

— νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις

ή/και

— συλλογικές συμβάσεις ή διαιτητικές αποφάσεις οι οποίες έχουν αναγορευθεί σε κανόνες γενικής εφαρμογής κατά την έννοια της παραγράφου 8, εφόσον αφορούν τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο παράρτημα:

[...]

γ) ελάχιστα όρια μισθού, συμπεριλαμβανομένων των αποζημιώσεων υπερωριακής εργασίας· το παρόν σημείο δεν εφαρμόζεται στα συμπληρωματικά επαγγελματικά συνταξιοδοτικά συστήματα·

[...]»

6 Κατά το άρθρο 5 της οδηγίας 96/71 που φέρει τον τίτλο «Μέτρα»:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα σε περίπτωση μη τήρησης της παρούσας οδηγίας.

Φροντίζουν, ιδίως, ώστε οι εργαζόμενοι ή/και οι εκπρόσωποί τους να έχουν στη διάθεσή τους τις κατάλληλες διαδικασίες για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που προβλέπει η παρούσα οδηγία.»

Η εθνική ρύθμιση

- 7 Ο Verordnung über zwingende Arbeitsbedingungen im Baugewerbe (κανονισμός περί των όρων εργασίας που εφαρμόζονται υποχρεωτικά στον τομέα της οικοδομής), της 25ης Αυγούστου 1999 (BGBl. 1999 I, σ. 1894), προβλέπει στο άρθρο 1:

«Οι κανόνες της συλλογικής σύμβασης που προβλέπουν κατώτατο μισθό στον τομέα των οικοδομών στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (σύμβαση για τον κατώτατο μισθό) της 26ης Μαΐου 1999, που παρατίθενται στο παράρτημα 1 του παρόντος κανονισμού [...], έχουν εφαρμογή σε όλους τους μη δεσμευόμενους από τη σύμβαση αυτή εργοδότες και εργαζομένους οι οποίοι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της την 1η Σεπτεμβρίου 1999, οσάκις η δραστηριότητα της επιχείρησης συνίσταται κυρίως σε οικοδομικές εργασίες κατά την έννοια του άρθρου 211, παράγραφος 1, του βιβλίου III του Sozialgesetzbuch [γερμανικού κώδικα κοινωνικής ασφάλισης, στο εξής: SGB III]. Οι κανόνες της συλλογικής σύμβασης εφαρμόζονται επίσης στους εργοδότες που έχουν την έδρα τους στην αλλοδαπή και στους εργαζομένους που απασχολούνται εντός του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού.»

- 8 Κατά το, άρθρο 1a του Arbeitnehmer-Entsendegesetz (νόμου περί αποσπάσεως εργαζομένων, στο εξής: AEntG), που προστέθηκε με το άρθρο 10 του Gesetz zu Korrekturen der Sozialversicherung und zur Sicherung der Arbeitnehmerrechte

(νόμου για την τροποποίηση της κοινωνικής ασφάλισης και για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων), της 19ης Δεκεμβρίου 1998 (BGBl. 1998 I, σ. 3843), που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1999:

«Μια επιχείρηση που αναθέτει σε άλλη επιχείρηση την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών κατά την έννοια του άρθρου 211, παράγραφος 1, του SGB III ευθύνεται, ως εγγυητής που έχει παραιτηθεί από την ένσταση της διζήσεως, για τις υποχρεώσεις της επιχείρησης ή ενός υπεργολάβου ή ενός ενοικιαστή εργατικού δυναμικού που χρησιμοποιεί η επιχείρηση ή κάποιος υπεργολάβος, για την καταβολή του κατώτατου μισθού στον εργαζόμενο ή την πληρωμή των εισφορών σε κοινό φορέα των συμβαλλομένων στη συλλογική σύμβαση, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, δεύτερη και τρίτη φράση, παράγραφος 2a, παράγραφος 3, δεύτερη και τρίτη περίοδος, ή παράγραφος 3a, τέταρτη και πέμπτη περίοδος. Ο κατώτατος μισθός κατά την έννοια της πρώτης περιόδου περιλαμβάνει το ποσό που οφείλεται στον εργαζόμενο κατόπιν αφαιρέσεως των φόρων και των εισφορών της ασφαλίσεως και προωθήσεως της απασχόλησης ή των αντιστοίχων εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως (καθαρή αμοιβή).»

Η διαφορά στην κύρια δίκη και το προδικαστικό ερώτημα

- 9 Ο Pereira Félix είναι Πορτογάλος υπήκοος και από 21 Φεβρουαρίου μέχρι 15 Μαΐου 2000 εργάστηκε στο Βερολίνο (Γερμανία) ως κτίστης σε εργοστάσιο, εργαζόμενος μιας επιχείρησης οικοδομών που εδρεύει στην Πορτογαλία. Η επιχείρηση αυτή πραγματοποίησε στο εργοτάξιο αυτό εργασίες σκυροδέματος και οπλισμένου σκυροδέματος για την επιχείρηση Wolff & Müller.
- 10 Με αγωγή που άσκησε στις 4 Σεπτεμβρίου 2000 ενώπιον του Arbeitsgericht Berlin (Γερμανία), ο Pereira Félix ζήτησε από τον εργοδότη του και από την εταιρία Wolff & Müller ως αλληλέγγυους οφειλότες να του καταβάλουν οφειλόμενους μισθούς ύψους 4 019,23 DEM. Ο ενάγων υποστήριξε ότι η τελευταία, ως εγγυητής, ευθύνεται σύμφωνα με το άρθρο 1a του AEntG για τα ποσά των αμοιβών που δεν του κατεβλήθησαν.

- 11 Η εταιρία Wolff & Müller αντέκρουσε το αίτημα του Pereira Félix υποστηρίζοντας ότι η ευθύνη της αποκλείεται διότι το άρθρο 1α του ΑEntG συνιστά παράνομη προσβολή της ελευθερίας της για την άσκηση επαγγέλματος που κατοχυρώνει το άρθρο 12 του Grundgesetz (θεμελιώδης νόμος) και παραβιάζει την ελευθερία παροχής υπηρεσιών που κατοχυρώνει η Συνθήκη ΕΚ.

- 12 Το Arbeitsgericht Berlin δέχθηκε την αγωγή του Pereira Félix. Το Landesarbeitsgericht (Γερμανία), στο οποίο προσέφυγε η Wolff & Müller, απέρριψε εν μέρει την έφεση της εταιρίας η οποία στη συνέχεια άσκησε «Revision» ενώπιον του Bundesarbeitsgericht.

- 13 Το εν λόγω δικαστήριο διαπιστώνει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις ευθύνης της εταιρίας Wolff & Müller ως εγγυητή, κατ' εφαρμογή του άρθρου 1α του ΑEntG. Κρίνει επίσης ότι η διάταξη αυτή συμβιβάζεται με το άρθρο 12 του Grundgesetz διότι πρόκειται για περιορισμό που τελεί σε σχέση αναλογίας. Θεωρεί πάντως ότι η εν λόγω διάταξη του ΑEntG μπορεί να παρεμποδίσει την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών κατά την έννοια του άρθρου 49 ΕΚ.

- 14 Συναφώς το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι η ευθύνη του εγγυητή που προβλέπει το άρθρο 1 του ΑEntG (στο εξής: ευθύνη του εγγυητή) μπορεί να απαιτήσει εντατικούς ελέγχους και υποχρεώσεις αποδείξεως που θα επηρεάσουν ιδιαίτερα τους αλλοδαπούς υπεργολάβους. Αυτό θα προκαλέσει πρόσθετα έξοδα και διοικητικές επιβαρύνσεις όχι μόνο για τη γενική επιχείρηση αλλά και για τους υπεργολάβους. Οι επιβαρύνσεις αυτές θα παρεμποδίσουν την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών στη Γερμανία από επιχειρήσεις οικοδομών των άλλων κρατών μελών καθιστώντας λιγότερο συμφέρουσες τις υπηρεσίες αυτές.

- 15 Εξάλλου το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν δικαιολογείται η προσβολή της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών που προκύπτει από το άρθρο 1α του AEntG.
- 16 Αφενός, κατά το εν λόγω δικαστήριο, η ευθύνη του εγγυητή παρέχει βεβαίως στον εργαζόμενο πραγματικό πλεονέκτημα που συμβάλλει στην προστασία του. Οι εργαζόμενοι έχουν, εκτός από τον εργοδότη τους, κι ένα πρόσθετο οφειλέτη έναντι του οποίου μπορούν να προβάλλουν το δικαίωμά τους για τον καθαρό μισθό που προβλέπει η εθνική ρύθμιση.
- 17 Το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι το πλεονέκτημα αυτό έχει πάντως περιορισμένα αποτελέσματα. Για τον αποσπασμένο αλλοδαπό εργαζόμενο είναι στην πράξη συχνά δύσκολο να επικαλεσθεί ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων το δικαίωμά του για μισθό κατά του υπεύθυνου ως εγγυητή εργολάβου. Δεδομένου ότι η απόσπαση διαρκεί συχνά μόνο μερικούς μήνες για ένα συγκεκριμένο οικοδομικό έργο, οι εργαζόμενοι δεν κατέχουν κατά κανόνα τη γερμανική γλώσσα και δεν γνωρίζουν το δίκαιο στη Γερμανία. Η προσφυγή σε γερμανικό δικαστήριο για την προστασία των δικαιωμάτων τους, των στηριζομένων στην εις ολόκληρον ευθύνη των εργοδοτών, αντιμετωπίζει δηλαδή σοβαρές δυσχέρειες. Επί πλέον η προστασία αυτή θα χάνει την οικονομική αξία της όταν η πιθανότητα αμειβομένης απασχόλησης στη Γερμανία μειώνεται αισθητά.
- 18 Εξάλλου, κατά το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του AEntG, σκοπός της ευθύνης του εγγυητή είναι να καταστεί δυσχερής η ανάθεση έργων σε υπεργολάβους από τις καλούμενες χώρες «χαμηλών μισθών» και να αναζωογονηθεί κατ' αυτό τον τρόπο η γερμανική αγορά εργασίας, να προστατευθεί η οικονομική υπόσταση μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη Γερμανία και να καταπολεμηθεί η ανεργία σ' αυτό το κράτος μέλος. Οι θεωρήσεις αυτές βρίσκονται στο επίκεντρο της ρύθμισης όχι μόνο διότι προκύπτουν από την αιτιολογική έκθεση του εν λόγω νόμου, αλλά περισσότερο μάλιστα από την αντικειμενική εξέτασή του. Η κατοχύρωση που παρέχεται στους αλλοδαπούς εργαζομένους για κοινωνικούς λόγους, μιας διπλής ή μάλιστα ενίοτε τριπλής αμοιβής όταν εργάζονται σε εργοτάξια στη Γερμανία, δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των στόχων που διατυπώνει ρητά το άρθρο 1α του AEntG.

- 19 Το Bundesarbeitsgericht, κρίνοντας ότι η επίλυση της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί εξαρτάται από την ερμηνεία του άρθρου 49 ΕΚ, ανέστειλε τη δίκη και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Απαγορεύει το άρθρο 49 ΕΚ (πρώην άρθρο 59 της Συνθήκης ΕΚ) εθνική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία ένας εργολάβος οικοδομών, ο οποίος αναθέτει σε άλλο επιχειρηματία την παροχή οικοδομικών υπηρεσιών, ευθύνεται για τις υποχρεώσεις του εν λόγω επιχειρηματία ή ενός υπεργολάβου για την πληρωμή της κατωτάτης αμοιβής σε εργαζόμενο ή την καταβολή εισφορών σε κοινό φορέα των συμβαλλομένων μερών συλλογικής συμβάσεως ως εγγυητής, ο οποίος παραιτήθηκε από την ένσταση διζήσεως, αν η κατωτάτη αμοιβή περιλαμβάνει το ποσό το οποίο πρέπει να καταβληθεί στον εργαζόμενο μετά την αφαίρεση των φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και προωθήσεως της εργασίας ή των αντίστοιχων δαπανών της κοινωνικής ασφάλισης (καθαρή αμοιβή), στην περίπτωση που η προστασία της αμοιβής των εργαζομένων δεν αποτελεί πρωταρχικό σκοπό ή αποτελεί μόνο δευτερεύοντα σκοπό του νόμου;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

Επί του παραδεκτού

- 20 Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποστηρίζει ότι το ζήτημα της ευθύνης εγγυητή για τις εισφορές σε φορέα κοινό των συμβαλλομένων στη συλλογική σύμβαση δεν ανάγεται στο αντικείμενο της κύριας δίκης και συνεπώς πρέπει να αποκλεισθεί από την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου.

- 21 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι ένα προδικαστικό ερώτημα που υποβάλλεται από δικαστήριο τότε μόνο είναι απαράδεκτο οσάκις είναι προφανές ότι δεν αφορά την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου ή ότι είναι υποθετικό (απόφαση της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-201/02, Wells (Συλλογή 2004, σ. I-723, σκέψη 35 και παρατιθέμενη νομολογία). Το στοιχείο αυτό δεν συντρέχει στην υπό κρίση υπόθεση.
- 22 Συγκεκριμένα, από το προδικαστικό ερώτημα που αποτελεί παράφραση του άρθρου 1α, του ΑEntG, που είναι η επίδικη στην κύρια δίκη διάταξη, προκύπτει ότι το ζήτημα της καταβολής των εισφορών σε φορέα κοινό των συμβαλλομένων σε συλλογική σύμβαση συνδέεται άρρηκτα με το ζήτημα της καταβολής της κατώτατης αμοιβής.
- 23 Συνεπώς η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή στο σύνολό της.

Επί της ουσίας

- 24 Υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο, προκειμένου να δώσει επωφελή απάντηση στο δικαστήριο που υποβάλλει αίτηση εκδόσεως προδικαστικής απόφασης μπορεί να λάβει υπόψη κανόνες του κοινοτικού δικαίου στους οποίους δεν αναφέρεται το εθνικό δικαστήριο με το προδικαστικό του ερώτημα (απόφαση της 22ας Ιανουαρίου 2004, C-271/01, COPPI, Συλλογή 2004, σ. I-1029, σκέψη 27 και παρατιθέμενη νομολογία).
- 25 Όπως ορθά παρατηρούν η Αυστριακή Κυβέρνηση και η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, τα περιστατικά της κύριας υπόθεσης, όπως περιγράφονται στη διάταξη περί παραπομπής, πρέπει να θεωρηθούν ως εμπύπτοντα στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 96/71. Συγκεκριμένα αντιστοιχούν στην περίπτωση του άρθρου 1, παράγραφος 3, στοιχείο α', της οδηγίας.

- 26 Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι τα επίδικα στην κύρια δίκη περιστατικά σημειώθηκαν εντός του έτους 2000, δηλαδή μετά την παρέλευση της προθεσμίας που τάχθηκε στα κράτη μέλη για τη μεταφορά της οδηγίας 96/71 στο εσωτερικό δίκαιο που ήταν η 16η Δεκεμβρίου 1999.
- 27 Πρέπει συνεπώς να ληφθούν υπόψη οι διατάξεις της οδηγίας αυτής κατά την εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος.
- 28 Κατά το άρθρο 5 της οδηγίας 96/71, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα σε περίπτωση μη τήρησης αυτής. Φροντίζουν ιδίως ώστε οι εργαζόμενοι ή/και οι εκπρόσωποί τους να έχουν στη διάθεσή τους τις κατάλληλες διαδικασίες για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που προβλέπει η οδηγία. Μεταξύ των υποχρεώσεων αυτών είναι, όπως ορίζει το άρθρο 3, παράγραφος 1, δεύτερη περίπτωση, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, η υποχρέωση των κρατών μελών να φροντίζουν ώστε οι επιχειρήσεις να εγγυώνται στους εργαζομένους που είναι αποσπασμένοι στο έδαφός τους την καταβολή του κατώτατου μισθού.
- 29 Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να φροντίζουν ιδίως ώστε οι αποσπασμένοι εργαζόμενοι να έχουν στη διάθεσή τους κατάλληλες διαδικασίες προκειμένου να τους καταβάλλεται πράγματι ο κατώτατος μισθός.
- 30 Από το γράμμα του άρθρου 5 της οδηγίας 96/71 προκύπτει ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως προκειμένου να καθορίζουν τη μορφή και τα επί μέρους στοιχεία των καταλλήλων διαδικασιών, κατά την έννοια του δεύτερου εδαφίου της διάταξης αυτής. Όταν πάντως ασκούν αυτό το περιθώριο εκτιμήσεως οφείλουν ανά πάσα στιγμή να σέβονται τις θεμελιώδεις ελευθερίες που κατοχυρώνει η Συνθήκη (βλ. κατ' αυτή την έννοια αποφάσεις της 22ας Ιανουαρίου 2002, C-390/99, Canal Satellite Digital, Συλλογή 2002, σ. I-607, σκέψεις 27 και 28, καθώς και της 25ης Μαρτίου 2004, C-71/02, Karner, Συλλογή 2004, σ. I-3025, σκέψεις 33 και 34), δηλαδή, στην κύρια υπόθεση, την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

- 31 Συναφώς υπενθυμίζεται καταρχάς ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 49 ΕΚ επιτάσσει όχι μόνον την εξάλειψη κάθε δυσμενούς διακρίσεως που υφίσταται λόγω της ιθαγένειάς του ο εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος παρέχων υπηρεσίες, αλλά και την κατάργηση κάθε περιορισμού, ακόμη και αν αυτός εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στους ημεδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες όσο και σ' αυτούς των άλλων κρατών μελών, οσάκις μπορεί να παρεμποδίσει, να παρενοχλήσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστικές τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες όταν αυτός είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες (απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2002, C-164/99, *Portugaia Construc̄oes*, Συλλογή 2002, σ. I-787, σκέψη 16 και παρατιθέμενη νομολογία).
- 32 Όπως έχει ήδη κρίνει το Δικαστήριο, η εφαρμογή των ρυθμίσεων του κράτους μέλους υποδοχής επί των παρεχόντων υπηρεσιών μπορεί να παρεμποδίσει, να παρενοχλήσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστική την παροχή υπηρεσιών από πρόσωπα ή επιχειρήσεις εγκατεστημένα σε άλλα κράτη μέλη, καθόσον συνεπάγεται πρόσθετες δαπάνες και πρόσθετες οικονομικές και διοικητικές επιβαρύνσεις (προαναφερθείσα απόφαση *Portugaia Construc̄oes*, σκέψη 18 και παρατιθέμενη νομολογία).
- 33 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν αυτό το στοιχείο συντρέχει στην κύρια υπόθεση όσον αφορά την ευθύνη του εγγυητή. Συναφώς πρέπει να ληφθούν υπόψη οι συνέπειες που έχει το εν λόγω μέτρο για τις παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται όχι μόνο από εργολάβους εγκατεστημένους σε άλλο κράτος μέλος, αλλά ενδεχομένως και από γενικές επιχειρήσεις προερχόμενες από κράτος μέλος.
- 34 Εν συνεχεία από πάγια νομολογία προκύπτει ότι οσάκις μια ρύθμιση όπως το άρθρο 1α του ΑEntG, αν υποτεθεί ότι συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, εφαρμόζεται σε κάθε άτομο ή επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητα στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής, μπορεί να δικαιολογηθεί από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, εφόσον το συμφέρον αυτό δεν διασφαλίζεται από

τους κανόνες στους οποίους υπόκειται ο παρέχων τις υπηρεσίες εντός του κράτους μέλους όπου είναι εγκατεστημένος και εφόσον οι ρυθμίσεις είναι πρόσφορες προς επίτευξη του σκοπού τον οποίο επιδιώκουν και δεν βαίνουν πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του σκοπού μέτρου (βλ. κατ' αυτή την έννοια απόφαση *Portugaia Construcões*, ό.π., σκέψη 19 και παρατιθέμενη νομολογία).

- 35 Μεταξύ των επιτακτικών λόγων γενικού συμφέροντος που έχει ήδη αναγνωρίσει το Δικαστήριο συγκαταλέγεται η προστασία των εργαζομένων (απόφαση *Portugaia Construcões*, ό.π., σκέψη 20 και παρατιθέμενη νομολογία).
- 36 Μπορεί να γίνει δεκτό ότι, κατ' αρχήν, η εφαρμογή από το κράτος μέλος υποδοχής της σχετικής με τον κατώτατο μισθό νομοθεσίας του στους παρέχοντες υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος και συγκεκριμένα την προστασία των εργαζομένων (*Portugaia Construcões*, ό.π., σκέψη 22), το ίδιο ισχύει όμως κατ' αρχήν και για τα μέτρα που λαμβάνει το πρώτο κράτος μέλος με σκοπό να ενισχύσει τις διαδικασίες που θα δώσουν τη δυνατότητα στον αποσπασμένο εργαζόμενο να προβάλλει επωφελώς το δικαίωμά του για τον κατώτατο μισθό.
- 37 Πράγματι, αν το δικαίωμα για τον κατώτατο μισθό συνιστά στοιχείο της προστασίας των εργαζομένων, οι διαδικαστικές ρυθμίσεις διά των οποίων εξασφαλίζεται ο σεβασμός του δικαιώματος αυτού, όπως είναι η επίδικη στην κύρια δίκη ευθύνη του εγγυητή, πρέπει επίσης να θεωρηθούν ως ικανές να εξασφαλίσουν αυτή την προστασία.
- 38 Σχετικά με την παρατήρηση του αιτούντος δικαστηρίου, ότι ο κύριος σκοπός που επιδιώκει ο εθνικός νομοθέτης με τη θέσπιση του άρθρου 1α του ΑEntG είναι η προστασία της εθνικής αγοράς εργασίας και όχι η προστασία της αμοιβής του εργαζομένου, πρέπει να σημειωθεί ότι στο εν λόγω δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει αν η επίδικη στην κύρια δίκη ρύθμιση, εκτιμώμενη αντικειμενικά, εξασφαλίζει την προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων. Πρέπει να εξακριβωθεί ότι η εν λόγω ρύθμιση συνεπάγεται για τους ενδιαφερομένους εργαζομένους πραγματικό πλεονέκτημα που συμβάλλει σημαντικά στην κοινωνική προστασία

τους. Στο πλαίσιο αυτό, η δεδηλωμένη πρόθεση του νομοθέτη μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα μια περισσότερο εμπεριστατωμένη εξέταση των πλεονεκτημάτων που παρέχονται ενδεχομένως στους εργαζομένους με τα μέτρα που έλαβε ο νομοθέτης αυτός (απόφαση *Portugaia Construcões*, όπ.π., σκέψεις 28 και 29 και παρατιθέμενη νομολογία).

- 39 Το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει ορισμένες αμφιβολίες ως προς το πραγματικό πλεονέκτημα που συνεπάγεται για τους αποσπασμένους εργαζομένους η ευθύνη του εγγυητή, λόγω των πρακτικών δυσχερειών που αντιμετωπίζουν αυτοί για να επικαλεσθούν ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων το δικαίωμά τους για μισθό έναντι της γενικής επιχείρησης όσο και λόγω του γεγονότος ότι η προστασία αυτή χάνει την οικονομική της αξία οσάκις μειώνονται αισθητά οι πραγματικές πιθανότητες του εργαζομένου να απασχοληθεί έναντι αμοιβής στη Γερμανία.
- 40 Ωστόσο, όπως ορθά υπογραμμίζουν ο *Pereira Félix*, η Γερμανική, η Αυστριακή και η Γαλλική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, γεγονός είναι ότι ένας κανόνας όπως αυτός που διατυπώνει το άρθρο 1α του *AEntG* ευνοεί τους αποσπασμένους εργαζομένους διότι, προς όφελος αυτών, προσθέτει στον πρώτο οφειλέτη του κατώτατου μισθού που είναι ο εργοδότης και ένα δεύτερο, ο οποίος ευθύνεται εις ολόκληρο με τον πρώτο και είναι κατά κανόνα περισσότερο φερέγγυος από αυτόν. Ο κανόνας αυτός, δηλαδή, εκτιμώμενος αντικειμενικά, είναι ικανός να εξασφαλίσει την προστασία των αποσπασμένων εργαζομένων. Εξάλλου η ίδια η κύρια δίκη επιβεβαιώνει αυτόν τον προστατευτικό ρόλο του άρθρου 1α του *AEntG*.
- 41 Εφόσον ένας από τους στόχους που επιδιώκει ο εθνικός νομοθέτης είναι η αποφυγή του αθέμιτου ανταγωνισμού εκ μέρους επιχειρήσεων που αμείβουν τους εργαζομένους τους σε επίπεδο χαμηλότερο από τον κατώτατο μισθό, πράγμα που απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει, ο στόχος αυτός μπορεί να ληφθεί υπόψη ως επιτακτική απαίτηση ικανή να δικαιολογήσει κάποιο περιορισμό στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις που απαριθμούνται στη σκέψη 34 της παρούσας απόφασης.

- 42 Εξάλλου, όπως ορθά παρατηρεί η Αυστριακή Κυβέρνηση με τις γραπτές παρατηρήσεις της, δεν υπάρχει κατ' ανάγκη αντίφαση μεταξύ του στόχου της διατηρήσεως του θεμιτού ανταγωνισμού αφενός και της προστασίας των εργαζομένων αφετέρου. Η πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 96/71 δείχνει ότι οι δύο αυτοί στόχοι μπορούν να επιδιωχθούν παράλληλα.
- 43 Τέλος, όσον αφορά την παρατήρηση της εταιρίας Wolff & Müller ότι η ευθύνη του εγγυητή αποτελεί μέτρο δυσανάλογο προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, από τη νομολογία που παρατίθεται στη σκέψη 34 της παρούσας απόφασης προκύπτει ότι για να δικαιολογείται το μέτρο πρέπει να είναι πρόσφορο για την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκει και δεν πρέπει να υπερβαίνει το μέτρο που είναι αναγκαίο προς τούτο.
- 44 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν συντρέχουν οι όροι αυτοί σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, που είναι η εξασφάλιση της προστασίας του συγκεκριμένου εργαζομένου.
- 45 Υπό τις συνθήκες αυτές στο προδικαστικό ερώτημα αρμόζει η απάντηση ότι το άρθρο 5 της οδηγίας 96/71, ερμηνευόμενο υπό το φως του άρθρου 49 ΕΚ, δεν απαγορεύει, σε μια υπόθεση όπως της κύριας δίκης, τους εθνικούς κανόνες κατά τους οποίους μια επιχείρηση οικοδομών που αναθέτει σε άλλη επιχείρηση την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών ευθύνεται, ως εγγυητής που έχει παραιτηθεί από την ένσταση της διζήσεως, για τις υποχρεώσεις της επιχείρησης αυτής ή ενός υπεργολάβου όσον αφορά την καταβολή του κατώτατου μισθού του εργαζομένου ή των εισφορών στον κοινό φορέα των συμβαλλομένων σε συλλογική σύμβαση, οσάκις ο κατώτατος μισθός συνίσταται στο ποσό που πρέπει να καταβληθεί στον εργαζόμενο κατόπιν αφαιρέσεως των φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως και προωθήσεως της απασχόλησης ή των αντιστοίχων παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως (καθαρός μισθός), στην περίπτωση που οι κανόνες αυτοί δεν έχουν ως πρωταρχικό στόχο την προστασία της αμοιβής του εργαζομένου ή που η προστασία αυτή αποτελεί απλώς δευτερεύοντα σκοπό των κανόνων αυτών.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 46 Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει έναντι των διαδίκων της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόδιοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα που πραγματοποιήθηκαν για την υποβολή παρατηρήσεων στο Δικαστήριο πέραν αυτών των εν λόγω διαδίκων δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 5 της οδηγίας 96/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών, ερμηνευόμενο υπό το φως του άρθρου 49 ΕΚ, δεν απαγορεύει, σε μια υπόθεση όπως της κύριας δίκης, τους εθνικούς κανόνες κατά τους οποίους μια επιχείρηση οικοδομών που αναθέτει σε άλλη επιχείρηση την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών ευθύνεται, ως εγγυητής που έχει παραιτηθεί από την ένσταση της διζήσεως, για τις υποχρεώσεις της επιχείρησης αυτής ή ενός υπεργολάβου όσον αφορά την καταβολή του κατώτατου μισθού του εργαζομένου ή των εισφορών στον κοινό φορέα των συμβαλλομένων σε συλλογική σύμβαση, οσάκις ο κατώτατος μισθός συνίσταται στο καταβλητέο ποσό που πρέπει να καταβληθεί στον εργαζόμενο κατόπιν αφαιρέσεως των φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως και προωθήσεως της απασχόλησης ή των αντιστοιχών παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως (καθαρός μισθός), στην περίπτωση που οι κανόνες αυτοί δεν έχουν ως πρωταρχικό στόχο την προστασία της αμοιβής του εργαζομένου ή που η προστασία αυτή αποτελεί απλώς δευτερεύοντα σκοπό των κανόνων αυτών.

(υπογραφές)